

Keuzes

‘Zoek naar de paden’ [1].

Wij houden ons bezig met transformatie, een proces waarin we onszelf totaal moeten omvormen. Wanneer we over zo'n proces spreken, zien we het gewoonlijk als een weg of een beweging, een pad, maar wanneer we die termen gebruiken, moeten we onderzoeken wat we er precies mee bedoelen. *De Stem van de Stilte* spreekt op een aantal plaatsen over een pad. Fragment II draagt als titel: 'De twee paden' [2] en vers 111 adviseert de aspirant: 'Zoek naar de paden' [1]. In *Licht op het pad* wordt ons gezegd 'de weg te zoeken' [3]. Naar verluidt zei de christelijke Meester: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven' [4].

Wat wordt dus bedoeld met een pad in het spirituele leven, het leven dat leidt van een innerlijke verwerkelijking naar een uiterlijke transformatie? Het ligt in de aard van een weg of een pad om ergens te beginnen en ergens heen te leiden; het beginpunt en het einddoel ervan kunnen dan gezien worden als even belangrijk. Als ik wil reizen van Los Angeles naar New York, of van Amsterdam naar Naarden, of van Delhi naar Madras, dan moet ik beginnen in Los Angeles, Amsterdam of Delhi. In die zin is het beginpunt belangrijk. Mijn doel, namelijk in New York, Naarden of Madras aan te komen, is even belangrijk.

Wanneer we echter spreken van een pad in het spirituele of religieuze leven, dan moeten we erkennen dat we de term gebruiken als metafoor. Net zoals de prachtige term 'levensvogel', die we in het vorige hoofdstuk onder de loep namen, een metafoor is die vele betekenissen heeft, symbool voor een diepe waarheid, zo is de term 'pad' een metafoor voor een bewustzijnstoestand. Want de term zoals deze wordt gebruikt in religieuze of spirituele teksten is niet 'iets dat op zichzelf staat', iets dat twee punten verbindt waarvan het duidelijk verschilt. We kunnen zeggen dat het pad in werkelijkheid een naam of een metafoor is voor ons eigen individueel georiënteerde wordingsproces.

In die zin kan het pad een 'onderweg zijn' genoemd worden dat ons hele wezen in al zijn veelvoudigheid en complexiteit doordringt. Om dit op een andere manier te stellen: ik kan van Los Angeles naar New York reizen zonder enige essentiële verandering in mijn innerlijke aard. Als ik hebzuchtig of egoïstisch ben in Los Angeles, ben ik waarschijnlijk net zo hebzuchtig of egoïstisch in New York: het reizen alleen zal geen essentiële verandering hebben teweeggebracht in mijn aard. Afhankelijk van de lengte van de reis (en die zal afhangen van de wijze waarop ik heb verkozen te reizen) kunnen er enkele uiterlijke veranderingen zijn, maar er zal zich niets van een echt essentiële aard hebben voorgedaan.

Op het pad van transformatie echter, op dat pad dat wij ingeslagen zijn, moet alles in ons veranderd worden. Voor een dergelijke transformatie zijn het beginpunt en het doel allebei belangrijk, maar er is een andere factor bijgekomen. En die factor komt al vrij vroeg in onze tekst duidelijk naar voren: 'U kunt het pad niet gaan, voordat u dat pad zélf geworden bent' [5]. Met andere woorden, wij staan niet los van het pad,

van het proces. Wanneer ons gezegd wordt te 'zoeken naar de paden', zoeken we niet naar een weg of pad buiten onszelf; we onderzoeken onszelf, onze motieven, onze meest innerlijke aard, de wortels van het bestaan zelf. Om het pad te worden, hetgeen een zelfgekozen verantwoordelijkheid is, gaan we een transformatieproces doormaken of, zo u wilt, een transformatieproces waarin het doel het proces bepaalt. Het doel, kunnen we zeggen, is het ontwerp van hoe je zult worden.

Waar beginnen we? De grote boeddhistische hervormer Tsong-kha-Pa, naar wie HPB op een aantal plaatsen verwees, stelde voor dat we moeten beginnen met wat hij noemde 'mijn huidige unieke omstandigheden'. We moeten onze plaats bepalen, niet zozeer door wat we denken dat we zijn, maar door de wijze waarop we in de wereld handelen. Hoe we in de wereld handelen onthult welke kijk we hebben op wat het betekent mens te zijn. Volgens Tsong-kha-Pa vraagt het beginnen met 'mijn huidige unieke omstandigheden' een beschouwing van 'mijn eigen dood'. Dit mag een zeer opzienbarende bewering lijken, en die beschouwing dient niet om iemand de nietigheid van het leven te doen voelen, maar veeleer om iemand tot de erkenning te brengen van het intrinsieke belang van een incarnatie, aangezien ons mens zijn het resultaat is van onze handelingen in een incarnatie. Om onze menselijkheid te bewaren, zijn we verplicht om op elk moment op een menselijke wijze te handelen. Dit was niet alleen de boodschap van Tsong-kha-Pa, maar wordt ook gevonden bij Shankarâchârya en bij Plato, en later bij neo-platonistische filosofen als Plotinus. En natuurlijk vinden we deze ook in *De Stem van de Stilte*.

Wat een reis lijkt te zijn is dus in werkelijkheid een innerlijke voortgang in bewustzijn die volgt op het ontwaken. De paden waarnaar gezocht moet worden zijn binnenin onszelf, hoewel we erover spreken alsof ze buiten ons liggen. We kunnen slechts beginnen waar we zijn, en het doel van dat wat we zullen zijn, het bodhisattva-doel zo u wilt, moet ons steeds uitdrukkelijk voor ogen staan en al onze handelingen leiden. We moeten onze menselijkheid niet verwaarlozen, want de bodhisattva vertegenwoordigt het tot volle bloei komen van het menselijke, zoals we nog zullen zien. Tegelijkertijd moeten we een soort gedaanteverwisseling ondergaan, we moeten de ene toestand inwisselen voor een andere. Zo wordt ons verteld: 'Geef uw leven op, als u leven wilt' [6].

Wat is het leven dat we moeten opgeven? Het is zeer duidelijk dat dit een leven van egocentrisme is, het soort leven dat wordt aangegeven door de eerste edele waarheid van de Boeddha, het leven dat vol lijden is, omdat het vol is van verlangen. Gewoonlijk wordt het woord *dukkha* in de uitspraak van de Boeddha vertaald als lijden, maar er wordt wel gesuggereerd dat het in werkelijkheid 'onvrede' betekent. Het is een bestaan dat volledig geleefd wordt in het rijk van de zintuigen en daarom altijd in omstandigheden die niet bevredigend zijn, omdat verlangens alleen maar een voedingsbodem zijn voor weer nieuwe verlangens. Waarlijk te leven echter, is vrij te zijn van verlangen, van gehechtheid, één te worden met het pad of het proces dat leidt tot een zodanige transformatie van het bewustzijn dat het een nieuw wezen doet ontstaan.

In *De Stem van de Stilte* wordt de nadrukkelijke opdracht gegeven onze huidige manier van leven op te geven die zich hoofdzakelijk bezig houdt met onze verlangens, onze wensen, met dat waarvan we denken dat het onze behoeften zijn. Daarop volgt een uiteenzetting over het pad dat de pelgrim leidt door de drie 'hallen' [7], zoals HPB ze noemt. De eerste, zo wordt ons gezegd, is de hal van 'onwetendheid – *avidyâ*'. Dit is een toestand van niet-weten, een onbewust zijn, niet in de betekenis van een gebrek aan kennis over mensen en dingen, maar over de ene essentiële waarheid. N. Sri Ram schreef in een commentaar op de term 'onwetendheid':

'Onwetendheid' verwijst niet naar een gebrek aan kennis van de uiterlijke wereld. Iemand kan een enorme hoeveelheid kennis hebben over de stoffelijke wereld – de beweging van atomen en melkwegstelsels, de eigenschappen van allerlei stoffen – en toch in een toestand verkeren van fundamentele onwetendheid als hij niet weet wat het ware doel van het leven is en van zijn eigen bestaan. Dit alles is *avidyâ* of 'niet-weten'. In deze toestand weten we niets over onze eigen processen, over de druk die onze geest en onze herinnering uitoefent en over de innerlijke bronnen van ons denken en handelen [8].

In de *Katha Upanishad* vraagt de jonge man Nachiketas aan Yama, de heer van de dood: 'Wat is het ene waardoor, wanneer je dat weet, je al het andere weet' [9]? Dat is in feite de kennis waarnaar we op zoek zijn. Interessant is in dit verband dat HPB ons vertelt dat de hal van onwetendheid de hal is, of de staat van bewustzijn, waarin 'u het licht zag'. Hier, in onze onwetende toestand, beginnen we te ontwaken, beginnen we een glimpje licht te zien in de duisternis van onze onwetendheid. Dit is de eerste stap op het pad, het begin van het proces, zo u wilt. In de boeddhistische traditie werd gezegd dat het allereerste pad het 'pad van het zien' is, gevolgd door het 'pad van de aandacht', het pad van zo nauwkeurig mogelijk aandacht schenken aan dat wat werd gezien.

Er is een prachtige zin die later voorkomt in *De Stem van de Stilte*, pas in het slotgedeelte eigenlijk, waarvan je zou kunnen zeggen dat zij verwijst naar dat eerste teken van ontwaken:

'Als u eenmaal voet hebt gezet op de bedding van de nirvanische stroom...' [10].

Die metafoer is heel mooi, want het is alsof je staat of beweegt in de rivier van het leven, en gewoon wordt meegevoerd door de rivier, zonder veel na te denken, je hand uitstrekking naar wat er maar voorbij komt drijven, hopen dat je dat wat begerenswaardig lijkt vast kunt houden en kunt wegwerpen wat je niet wenselijk toeschijnt. En dan, op een bepaald moment worden we ons bewust van onze voeten (altijd een symbool van begrijpen) die in de bedding van de stroom geplant staan, in de onderliggende stevige bodem die de rivier ondersteunt. En op de één of andere mysterieuze wijze weten we dat de rivier niet zomaar het rijk is van de zintuiglijke ervaring, maar dat het ook de rivier van de vrijheid is, of *nirvâna*, en het is slechts onze beweging erin of onze reactie erop die ons de rivier doet ervaren als dat wat

ons vast lijkt te houden in de wereld van de zintuiglijke ervaringen, of als dat wat ons vrij maakt om te bewegen zoals de *hamsa* dat doet, de zwaan die de rivier gebruikt als ondersteuning voor zijn bestaan. In de woorden van de boeddhistische wijsgeer Nâgârjuna:

Samsâra is nirvâna, nirvâna is samsâra;
tussen deze beide is geen verschil.

Het ogenblik van wakker worden, het moment van het zien van het licht, leidt ons dan naar de tweede fase, de 'hal van lering', of, zoals HPB eraan toevoegt, 'de hal waarin de leerling *op de proef wordt gesteld*'^[11]. Opnieuw worden we hier geconfronteerd met een paradox, want zoals N. Sri Ram heeft gesteld, is het 'de wereld van begoocheling, maar het is in deze zelfde wereld dat we wijsheid moeten verwerven.' We zijn ontwaakt, hebben de eerste glimp van het licht gezien in de hal van onwetendheid; daar zijn we ons bewust geworden dat de stroom van het bestaan zowel samsarisch als nirvanisch is, dat zij ons kan binden zowel als bevrijden. De overgang naar de hal van lering vraagt ons om te handelen naar wat we gezien hebben. Dat betekent niet dat studie, leren, kennis en inzicht verwerven afgewezen moeten worden als zijnde niet-essentieel, van geen belang. Wijsheid wordt niet zo gemakkelijk verworven; in feite wordt zij gekocht tegen een prijs, en die prijs is de ervaring die je opdoet in de incarnatie, waarin je leert om het werkelijke van het onwerkelijke te onderscheiden, het ware van het onware. Want onderscheidingsvermogen wordt alleen verworven door het maken van keuzes, en in de hal van lering worden we constant met keuzes geconfronteerd. De mogelijkheid tot kiezen mag inderdaad wel de kostbaarste van de menselijke gaven of vermogens genoemd worden. Het is een essentieel element van het menszijn. Keuzes zijn natuurlijk nooit gemakkelijk, hoewel sommige meer voor de hand lijken te liggen dan andere.

In alle mysteriescholen, in het verleden en nu, moet degene die naar wijsheid streeft beproevingen doorstaan. Deze beproevingen kun je zien als keuzes die gemaakt moeten worden. Tegelijkertijd is de hal van lering de toestand waarin ons zien, ons weten, ons begrijpen, en ook onze standvastigheid, onze moed, ons vertrouwen in onszelf en in onze leraar, onze eenpuntige gerichtheid, alle getest worden, in de vuurproef van de ervaring, in de dagelijkse ronde van werlds, geïncarneerd bestaan. Steeds opnieuw worden we beproefd; we worden verstrikt in onze eigen verlangens, gevangen in illusies van velerlei aard, bedrogen door schijn, en we zijn verdwaald in het psychische rijk. In mythen en legenden zijn de inwijdingsriten beschreven in termen van het doorlopen van een aantal beproevingen. Apuleius, die probeerde terug te keren naar zijn moeders huis, symbool voor zijn reis op weg naar sophia, wijsheid, werd verlokkt door psychische fantasieën en werd in een ezel veranderd, totdat hij zichzelf verloor en toegelaten werd tot de mysteriën van Isis. Parcival, op zoek naar de graalburcht, dwaalde in Klingsors tuin rond, betoverd door Kundry. Mozarts onsterfelijke opera *Die Zauberflöte* vertelt het verhaal van de beproevingen van de ziel door de elementen van aarde en water, vuur en lucht. In het eerste bedrijf worden we, net als Tamina, ertoe gebracht te geloven dat de Koningin van de Nacht goed is, en Sarastro slecht, terwijl we pas later ontdekken dat dit in werkelijkheid omgekeerd is. De hal van lering is de wereld rondom ons, de wereld waarin 'uw hemelgeborene',

verzonken in de 'zee van maya', zich zelfs kan 'losrukken van de universele ouder'^[12]. Toch wordt de belofte van overwinning gegeven: 'Uit de vuurhaard en de zwarte rook van een mensenleven stijgen gevleugelde vlammen op, gezuiverde vlammen, die terwijl zij zich verheffen, onder het oog van karma, tenslotte het glorieuze weefsel weven...'^[13]. Want degene die de beproevingen en tests met succes doorstaat, wordt, zoals HPB ons vertelt, een 'hemelganger'^[14], wiens bewustzijn zich nu heeft geopend voor een wijdere horizon en de werkelijkheid waarneemt die ten grondslag ligt aan alle schijn. Zo iemand is de hal van wijsheid binnengetreden, die toestand 'waarin alle schaduwen onbekend zijn' en waar 'het licht van waarheid met onvergankelijke luister straalt'^[15].

Je kunt in zo'n context zeggen, dat het pad leidt van *samsâra*, het rijk van het zintuiglijk bestaan, de toestand van het geconditioneerde bestaan waarin we de veelheid van dingen en wezens zien, waarin het egoïstisch verlangen de waarheid van het bestaan verduistert, naar het rijk van *nirvâna*, de staat van ongeconditioneerd zijn. Dr. Herbert Günther schreef in zijn boek *The Jewel Ornament of Liberation*:

In het algemeen gezegd kun je de hele waarheid onderbrengen in de dualiteit van *samsâra* en *nirvâna*. *Samsâra* moet worden begrepen in de zin dat haar uiteindelijke aard *shûnyata* is, haar causale kenmerk verbijstering en haar eerste kenmerk manifestatie als ellende. De uiteindelijke aard van *nirvâna* is *shûnyata*, haar causale kenmerk is het beëindigen en oplossen van alle verwarring en haar eerste kenmerk de bevrijding van alle ellende [...] *Samsâra* en *nirvâna* zijn niet twee verschillende entiteiten, maar in essentie zijn het termen om een ervaring te beschrijven.

Aangezien, zoals eerder is gesuggereerd en nu in dit citaat opnieuw beklemtoond wordt, *nirvâna* en *samsâra* één en dezelfde zijn, is de ervaring die zij beschrijven gebaseerd op onze mentale waarneming of op wat in de Pâli *Abhidhamma* onze houding genoemd werd. Zo begint het eerste boek van die tekst met de veelbetekenende woorden:

Wanneer een gezonde bewuste houding, behorend tot de wereld van zintuiglijke ervaringen, vergezeld van en doordrongen van helderheid, en verbonden met kennis is ontstaan...

...dan volgt daar de toetreding tot wat HPB 'de hal van wijsheid' noemde. De toegang vindt plaats omdat er een drievoudig proces heeft plaatsgehad, een proces waarnaar verwezen wordt in vers 51:

Voordat dit pad wordt betreden, moet u uw maanlichaam vernietigen, uw denklichaam zuiveren en uw hart louteren^[16].

Het 'maanlichaam' dat moet worden vernietigd is samengesteld uit verlangen, gewoonte, eigenbelang. Het is een vernietiging die in feite een transformatie is of minstens een transformatie met zich meebrengt, een nieuwe structuur die een geschikte basis zal vormen voor ons handelen in de wereld. Het 'maanlichaam' is,

zoals HPB uitlegt 'de astrale vorm die wordt gevormd door het *kâma*-beginsel'. We moeten hierbij bedenken dat HPB's gebruik van de term 'astraal' overeenkomt met wat in de latere literatuur 'etherisch' werd genoemd. Het 'maanlichaam', onze erfenis van de groep die bekend staat als de 'maanpitri's' of vaders, moet dus een andere vorm krijgen, moet getransformeerd worden, het oude patroon moet als het ware vernietigd worden, zodat een nieuw patroon kan ontstaan. Ook het denken wordt gereinigd van zijn gehechtheden, zijn vooroordelen en vooringenomenheden, en het hart gezuiverd van elk zelfzuchtig verlangen. Zoals N. Sri Ram zei:

We verliezen niet ons vermogen om te weten of om lief te hebben, maar er moet een fundamentele verandering zijn in onze aard – een zuivering waarin al het gif verwijderd wordt – zodat we hervormd of vernieuwd worden ^[17].

De toetreding tot de hal van wijsheid dan, markeert een fundamentele verandering in onze aard, een echte transformatie. Het is niet het einde van onze reis, en het verwijst als het ware slechts naar een nieuwe fase van het pad. Nu, kunnen we zeggen, begint het zoeken pas echt, met verdere keuzes die gemaakt moeten worden, want ons wordt gezegd:

Zoek hem die u het leven zal schenken in de hal van wijsheid, de hal die daarachter ligt, waarin alle schaduwen onbekend zijn en waar het licht van waarheid met onvergankelijke luister straalt ^[18].

Er kan in ons gemakkelijk het idee opkomen dat het binnentreden in de hal van wijsheid het hoogtepunt aangeeft van het proces van transformatie, en dat er geen keuzes meer gevraagd worden. Het zou juist zijn te zeggen dat de werkelijke keuze pas nu gemaakt kan worden, aangezien er geen vrije keus is zolang het denken en het hart nog gevangen zijn in persoonlijke verlangens en het 'maanlichaam' eenvoudigweg een conglomeraat is van gewoonte, conditionering, geneigdheid tot reageren en egocentrische belangen. De hal van wijsheid is, zoals onze tekst aangeeft, slechts de ingang naar een grootsere visie, naar de mogelijkheid tot handelen vanuit een nieuw centrum van bewustzijn. Vandaar dat we op zoek moeten gaan naar de ene 'die u het leven zal schenken' ^[18]. Wat voor soort leven?, kunnen we vragen. En wie is die ene die het ons kan schenken? Dit zijn vragen die aandachtig beschouwd moeten worden en uiteindelijk hangen de antwoorden af van de keuzes die we maken. Want HPB geeft in haar aantekeningen aan dat het de goeroe of Meester is die de discipel zal leiden naar de 'spirituele of tweede geboorte' die ook een transformatie genoemd kan worden. Wanneer er goeroes en Meesters in overvloed zijn, moet er zorgvuldig gekozen worden en moeten we zeker zijn van het pad dat we wensen te bewandelen. Vandaar dat het tweede fragment in onze tekst *De Stem van de Stilte*, 'de twee paden' heet. Want nu moeten we kiezen tussen wat genoemd wordt het 'open pad, de weg naar zelfzuchtige gelukzaligheid' ^[19] en het 'verborgen pad, verkozen door de boeddha's van volmaaktheid die het Zelf aan zwakkere zelden hebben geofferd' ^[20]. Bedenk echter ook, weer zo'n paradox, dat HPB spreekt van 'de leer van twee paden in één' zodat er, aangezien er altijd een keus moet worden gemaakt, ook het mysterie is van een innerlijke vereniging van wegen, een vereniging waarin hoofd en hart, kennis en mededogen samengaan in en door iemands aanwezigheid in de wereld.